

Universiteit
Leiden

The Netherlands

De kaperdossiers in Franse archieven

Eeten, S. van

Citation

Eeten, S. van. (2020). De kaperdossiers in Franse archieven. *Tijdschrift Voor Zeegeschiedenis*, 39(2), 75-78. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4306356>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4306356>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Op de radar

De kaperdossiers in Franse archieven

Mede door de projecten *Sailing Letters* en *Prizepapers* geniet het onderzoek naar de 'kaperdossiers' de laatste jaren veel belangstelling. Dat heeft geleid tot een groot aantal publicaties, zowel in binnen- als buitenland. De verslagen en vonnissen van de Britse High Court of Admiralty, gearhiveerd in The National Archives in Kew, bleken een bron van gegevens te bevatten, die nog lang niet is uitgeput. Ook publicaties zoals de vijf delen *Sailing Letters Journaal* en die van Johan Francke hebben veel bijgedragen aan het onderzoek naar en beschrijving van de kaapvaart. Veelal werd er geput uit de Engelse en Nederlandse bronnen. Er is evenwel nog een rijke bron die, ondanks het feit dat in veel publicaties gesproken wordt over kaapvaart in oorlogen tegen Frankrijk, bijna nooit genoemd wordt: de kaperdossiers in de Franse archieven en met name die in de departementale archieven.

DE FRANSE KAAPVAART

Tijdens de regeerperiode van Lodewijk XIV (1651-1713) codificeerde de Franse minister Colbert (1619-1683) het gehele zeezezen in de *Grande Ordonnance de la marine d'août 1681*. Hierin werd ook de kaapvaart gereguleerd.

De belangrijkste bepalingen hieruit zijn dat een schip alleen mag gaan kapen met een commissiebrief die door de admiraal is verstrekt. De reder moest een borgsom van 15000 Lt (1 *Livre tournois* is ongeveer 0,66 gulden) betalen. Verder zijn er allerlei bepalingen rondom de procedures, zoals dat er niet geplunderd mag worden. Dit laatste was niet zozeer uit menslievendheid, maar het benadeelde ook de uiteindelijke waarde van de opbrengst. En ten slotte dat 10% van de totale opbrengst voor de admiraal (dus de koning) was.

De procedure was in het kort de volgende. Een gekaapt schip werd binnengebracht, de *Lieutenant particulier* van betreffende Admiraliteit stelde een onderzoek in naar de wijze waarop de kaping tot stand was gekomen en paste daarbij hoor- en wederhoor toe, schip en lading werden geïnventariseerd. Het verslag met bijlagen stuurde men naar Versailles, waar het *Conseil des Prises*

de uiteindelijke beslissing nam: *bonne prise ou non* (wel of geen legale kaping). Een samenvatting met de beslissing hiervan werd in Versailles bewaard, het gehele dossier werd gearchiveerd bij de Admiraliteit waaronder de kaper ressorteerde. Om een voorbeeld te geven: het dossier van het in maart 1707 genomen Middelburgse schip *Brouwershaven* telt 46 pagina's, het uittreksel met vonnis een halve pagina.

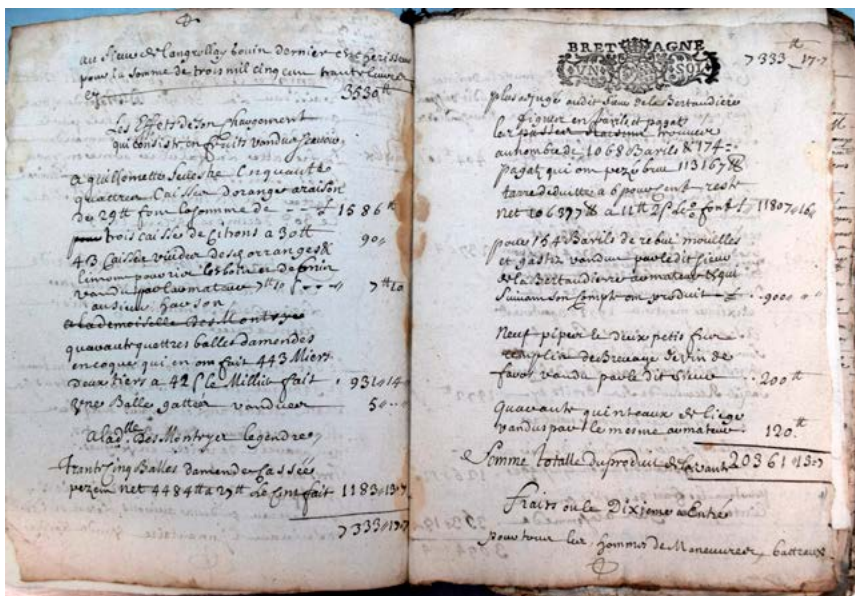
DE KAPERVERSLAGEN

De dossiers worden momenteel bewaard in de departementale archieven van de 'kapersnesten', van Saint Malo in Rennes, hoofdstad van het departement Ille-et-Vilaine (35), en van Le Havre in Rouen, hoofdstad van Seine Maritime (76) enz. De auteur heeft de dossiers van Saint Malo in kaart gebracht, waaruit het volgende blijkt. In de periode 1688-1713 zijn zo'n 818 schepen genomen dan wel gerantsoeneerd, dat wil zeggen dat ze na betaling van een overeengekomen losgeld verder mochten varen, waarbij er een of meerdere gijzelaars meegenomen werden. Van de 818 schepen zijn ongeveer 160 Nederlandse schepen. Het totaal aantal pagina's van Nederlandse schepen is 6684, dus gemiddeld ongeveer veertig bladzijden per prijsneming. De samenvattingen met beslissing worden bewaard in de Archives nationales in Parijs (CARAN).

Het grote verschil met de dossiers uit The National Archives is, dat de Franse meer een afgerond geheel vormen.

HET BELANG VAN DE VERSLAGEN VOOR NEDERLAND

Om dit belang aan te geven volgt hierbij een overzicht van hetgeen in de diverse dossiers aangetroffen kan worden: het verslag van de kaping middels een verhoor van zowel de kaper als de gekeaptten; het verhoor van een aantal 'gevangenen', meestal de kapitein en/of de stuurman, waarbij ook gevraagd wordt naar hun afkomst, woonplaats, godsdienst en de eigenaren van het schip; een gedetailleerde inventarisatie van schip en lading, de procedures aan land, het leeghalen van het schip, het ter verkoop aanbieden van schip en lading en een uitgebreid verslag van de veiling met alle biedingen, kopers en opbrengst; ook een totaal overzicht van de opbrengst minus de onkosten 'tot achter de komma'. Verder alle aanwezige scheepsdocumenten: notariële akten, cognossementen, vrachtbrieven, paspoorten, douaneverklaringen, 'lettres de santé' enzovoort. De cognossementen geven met name inzicht in naam en verdere gegevens van de handelaren in de thuishaven en die van de bestemmingshaven. Soms is er een overzicht van particulieren die pakjes of goederen meegaven met naam en toenaam van de geadresseerden. Maar er zijn ook particuliere en zakelijke brieven, instructies voor de kapitein, journaalfragmenten en commissiebrieven.

Overzicht van de opbrengst van de *Maria*, gekaapt in 1696. RENNES (F), ARCHIVES DÉPARTEMENTALES ILLE-ET-VILAINE

Hier volgt een voorbeeld van de *Compte des frais et du produit*, de eindafrekening van de *Maria* uit Rotterdam, genomen in januari 1696.

Het schip was op weg van Faro naar Rotterdam en eigendom van de gebroeders Hartsuiker, kooplieden uit Rotterdam. De bedragen zijn in *Livres tournois* (Lt).

Opbrengst

Schip	3530
Sinaasappelen	1586
Citroenen	90
Kisten	7
Amandelen in de dop	931
Een bedorven baal	5
Gebroken amandelen	1183
Vijgen	11807
154 vaatjes waarvan de inhoud nat en bedorven is	900
Farowijn	200
Kurk	120
Totaal	20359

<i>Kosten</i>	
Arbeid	404
Gevangenen	237
1/10 voor de admiraal	1972
Begeleiding kapitein en Hollandse gevangenen	126
Gerechts- en vertaalkosten	353
Verkoopkosten	16
Commissie	450
Administratiekosten	45
Totaal	3603
<hr/>	
Opbrengst – kosten: $16756/3 = 5585$	5585
1/3 voor de kapitein en bemanning = 5585	5585
2/3 voor de reders van het kaperschip = 2×5585	11170

Het is slechts één voorbeeld, maar we hopen dat dit onderzoekers zal stimuleren om deze belangrijke bronnen voor de Nederlandse scheepvaart in de zeventiende en achttiende eeuw te gaan raadplegen.

SIEM VAN EETEN

Zie ook: S. van Eeten, 'Franse Kaapvaart: Les Corsaires', *Scheepshistorie* 27 (juni 2020).